

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА ЦИВІЛЬНОГО (ПРИВАТНОГО) ПРАВА



В. БОРИСОВА

*кандидат юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри цивільного права № 1
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Харківська цивілістична школа, якій понад 200 років, пройшла значний шлях становлення і розвитку. Її історія починається зі створення у 1804 р. Імператорського Харківського університету (далі — Університет)¹, у складі якого більш як 100 років функціонував юридичний факультет (відділення моральних і політичних наук — за Статутом Університету 1804 р.), а серед кафедр останнього завжди була цивілістична кафедра (у 1804–1835 рр. — кафедра прав цивільного та кримінального судочинства, у 1835–1863 рр. — кафедра цивільних законів, загальних, особливих та місцевих, а у 1863–1920 рр. — кафедра цивільного права і судочинства).

На кафедрі у різні часи працювали: професор І. Тимковський (1804–1812)²;

екстраординарний професор Г. Успенський (1813–1819); ад'юнкт К. Михайловський (1821–1823); ординарний професор І. Данилович (1825–1830); ад'юнкт Бабичев (1829–1832); випускник Університету Г. Гордієнко (1831–1849); екстраординарний професор О. Федотов-Чеховський (1835–1838) [3, 21]; професори О. Куніцин (1835–1863)³ та С. Пахман (1858–1866)⁴; випускник Університету 1866 р. П. Цитович (1866–1873)⁵; доцент М. Міловодов (1877–1879)⁶; приватдоцент О. Загоровський (1880–1892), докторська дисертація якого у 1884 р. «О разводе по русскому праву» була відзначена Імператорською академією наук Уваровською премією, після цього він був обраний екстраординарним професором, а у 1886 р. — ординарним

¹ Офіційне відкриття відбулося 29 січня 1905 р. Докладніше про створення Імператорського Харківського університету див.: [1; 2].

² Найвідоміші його праці: «Систематический свод российских законов» (1802), «Сравнение Юстиниановых законов с российскими» (1809), «Опытный способ к философическому познанию российского языка» (1811).

³ Найвідоміші його праці: «О наследовании по закону, по началам Российского законодательства, в историческом ходе о сим предмете» (1842), «О правах наследства лиц женского пола» (1844), «Руководство к изучению законов гражданских в историко-догматическом виде» (1856), «О частном вознаграждении по началам российского законодательства в разные его периоды».

⁴ Найвідоміші його праці: «История кодификации гражданского права», «Обычное гражданское право в России».

⁵ Найвідоміші його праці: «О способах приобретения собственности по русскому законодательству» (1867), «Исходные моменты в истории русского права наследования» (1870), «Деньги в области гражданского права» (1873).

⁶ Найвідоміші його праці: «Законная сила судебных решений по делам гражданским» (1875), «Вексельное право. Сравнительно-критический очерк» (1876).

професором кафедри¹; випускник Університету професор Л. Загурський²; доцент В. Даневський; приват-доцент М. Гредескул³; екстраординарний професор Л. Кассо (1899)⁴; В. Серебровський, який у 1916 р. після здачі іспиту на вищий ступінь магістра цивільного права був призначений приват-доцентом кафедри.

З 1884 р. при Університеті засновується кафедра торгового права та судочинства, на якій також здійснювалося викладання цивільно-правових дисциплін і на якій працювали: випускник Університету 1897 р. приват-доцент Б. Попов; приват-доцент В. Катков⁵; В. Гордон, який після захисту докторської дисертації «Позови про визнання» став ординарним професором по цій кафедрі (1907); А. Ратнер, який у 1919 р. розпочав читання курсу цивільного судочинства.

У 1920 р. на базі юридичного факультету Університету після його закриття⁶ був створений Харківський інститут народного господарства (1920) (у подальшому — Харківський інститут радянського будівництва і права), який у 1937 р. був реорганізований у Харківський юридичний інститут (нині — Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого).

Кафедра цивільного права була заснована в 1920 р. і функціонувала

у 1920–1930 рр. та у 1937–1966 рр. як кафедра цивільного права і цивільного процесу, а у 1930–1937 рр. — як кафедра господарського права. З 1966 р. працює як кафедра цивільного права, поділившись у листопаді 1999 р. на кафедру цивільного права № 1 і кафедру цивільного права № 2.

У 1922 р. кафедрі очолив професор В. Гордон, а у 1924 р. вийшли узагальнюючі його праці — «Дух законів торгових» і «Система советского торгового права». У 1925 р. професор В. Гордон був обраний дійсним членом Академії наук України.

У довоєнні часи на кафедрі працювали: професор В. Серебровський (1922–1924), який займався проблемами страхування, спадкового та авторського права; професор С. Вільнянський — займався проблемами житлового будівництва і житлового найму, а пізніше проблемами усунутого сектору народного господарства; професор С. Ландкоф (1920–1931), який досліджував проблеми правового регулювання господарської діяльності підприємств, питання винахідницького, патентного й авторського права, брав активну участь у розробці ЦК УРСР 1922 р. і опублікував значну кількість праць⁷; професор А. Ратнер, який досліджував проблеми торгового, цивільного, господарського права і

¹ Найвідоміші його праці: «Исторический очерк займа по русскому праву» (1875), «О разводе по русскому праву» (1884).

² Найвідоміші його праці: «Принципы римского гражданского и уголовного процесса» (1874), «Личные отношения между родителями и детьми по римскому и французскому праву. Учение о законорожденности и незаконорожденности по римскому праву» (1880), «Учение об отцовской власти по римскому праву» (1895).

³ Найвідоміші його праці: «К оценке теории состязательного начала в гражданском процессе» (1898), «К учению об осуществлении права. Интеллектуальный процесс, требующийся для осуществления права» (1900), «Творческие задачи в современном гражданском праве» (1901), «К вопросу о способах изучения права» (1904), «Право и экономика» (1906), «Право и ценность его изучения» (1907).

⁴ Найвідоміші його праці: «Преимство наследника в обязательствах наследодателя» (1895), «Общие и местные гражданские законы» (1896), «Понятие о залоге в современном праве» (1899).

⁵ Найвідоміші його праці: «О привилегиях (патентах) на промышленные изобретения» (1902), «К анализу основных понятий юриспруденции» (1903). Найвідоміші його праці: «О привилегиях (патентах) на промышленные изобретения» (1902), «К анализу основных понятий юриспруденции» (1903).

⁶ У 2005 р. у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна була створена кафедра цивільно-правових дисциплін. Про історію її розвитку і здобутки див.: [4].

⁷ Найвідоміші його праці: «Торговые сделки. Теория и практика» (1929), підручник «Хозяйственно-административное право» (1931), Коментар до найбільш важливих розділів ЦК УСРР 1922 р.

цивільного процесу, був автором коментарів майже до 100 статей ЦК УРСР 1922 р.; професори А. Малицький і А. Семенова, які поєднували практичну роботу у Верховному Суді Української РСР із науково-педагогічною діяльністю в інституті.

У повоєнні часи кафедрою цивільного права (1944–1960) завідував професор С. Вільнянський, який у 1946 р. захистив докторську дисертацію «Судова практика (до питання про джерела права)», яка пізніше була опублікована, автор багатьох наукових праць¹.

З 1960 р. по 1968 р. кафедру очолював професор М. Гордон, випускник юридичного факультету Харківського інституту народного господарства, який у 1940 р. захистив докторську дисертацію на тему «Основные проблемы советского авторского права». М. Гордон опублікував понад 70 наукових праць².

Професори С. Вільнянський і М. Гордон зробили значний внесок у виховання науково-педагогічних кадрів, підготувавши понад 40 кандидатів юридичних наук, серед яких — член-кореспондент АН УРСР, доктор юридичних наук, професор, лауреат Державної премії УРСР В. Маслов, доктори юридичних наук, професори,

лауреати Державної премії УРСР О. Пушкін і В. Шелестов, доценти В. Попов і Л. Носко.

З 1968 р. по 1985 р. кафедру очолював професор О. Пушкін, наукові інтереси якого були різноманітними: вчення про юридичні особи³, правові проблеми управління промисловістю, сімейні та житлові правовідносини. Він опублікував понад 200 наукових праць, брав участь у розробці кодифікованих актів, зокрема Цивільного кодексу УРСР (1963), Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР (1969), Житлового кодексу УРСР (1983), Цивільного кодексу України (2003), був співавтором багатьох підручників і монографій, підготував таких кандидатів наук, як Ю. Єрьоменко, В. Жуков, В. Жушман, Л. Конєв, В. Леженін, А. Ромашенко, В. Борисова, В. Сунцов⁴.

Значний внесок у розвиток цивілістичної науки і підготовку науково-педагогічних кадрів у ті часи зробив доктор юридичних наук, професор В. Маслов⁵, який заснував наукові школи, представники яких і зараз досліджують проблеми права власності, житлового та сімейного права. Під його науковим керівництвом захистили кандидатські дисертації С. Волошко, М. Сібільов, В. Самойленко, С. При-

¹ Найвідоміші його праці: «Значение судебной практики в гражданском праве» (1947), «Толкование и применение гражданских правовых норм» (1948), «Значение логики в применении правовых норм» (1948), «Обычай и правила социалистического общежития» (1954), «К вопросу о системе советского права» (1957), «О кодификации советского гражданского права» (1957), «Защита чести и достоинства человека в советском праве» (1965).

² Найвідоміші його праці: «Система договоров в советском гражданском праве» (1954), «Советское авторское право» (1955), «Наследование по закону и по завещанию» (1967).

³ Вчені харківської школи цивілістики продовжують досліджувати проблеми, пов'язані з вченням про юридичні особи, про що свідчать захищені кандидатські дисертації, а також монографічні роботи і наукові статті.

⁴ Професор О. Пушкін з 1991 р. по 1993 р. завідував кафедрою цивільно-правових дисциплін Університету внутрішніх справ України (м. Харків), а з 1993 р. по 1997 р. працював професором цієї ж кафедри. За цей час він підготував вісім кандидатів наук. Завдяки зусиллям вченого відбулося не лише становлення кафедри цивільно-правових дисциплін, а й університетської цивілістичної школи, серед яких доктори наук, професори С. Мічурін та Р. Шишка.

⁵ Найвідоміші його праці: «Основные проблемы права личной собственности в период строительства коммунизма в СССР» (1968), «Защита жилищных прав граждан» (1970), «Имущественные отношения в семье» (1973), «Право на жилище» (1986). Він був співавтором таких праць, як «Действующее законодательство о браке и семье» (1972, 1974), «Правовое положение производственных объединений в сельском хозяйстве» (1979), редактором і співавтором підручника з радянського сімейного права (1982), а також підручника з цивільного права у двох томах.

стуга, М. Іванчук, М. Підберезський, Є. Сизов, Є. Богданов.

У 1985–1988 рр. кафедрю очолював доцент В. Мусіяка, автор понад 60 наукових статей, монографій і багатьох збірників, а також співавтор підручника з цивільного права.

У 1988–1993 рр. кафедрю завідував доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України (нині – НАПрН України) Ч. Азімов, сфера наукових інтересів якого – широке коло цивільно-правових проблем у сфері промислової власності та науково-технічного прогресу, способів забезпечення виконання зобов'язань, захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб, спадкового права, який опублікував близько 100 наукових праць¹. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації Р. Шишка, В. Ігнатенко, В. Яроцький, І. Пучковська, О. Удовиченко, О. Загорулько, О. Явор, В. Чуйкова, В. Крижна, М. Мороз, В. Паліюк, Н. Яркіна, О. Соловійов.

З 1993 р. по 1996 р. завідувачем кафедри був доцент, член-кореспондент АПрН України М. Сібільов, який є автором багатьох наукових праць, співавтором підручників з цивільного права (1973, 1977, 2004).

З 1996 р. по 2001 р. кафедрю очолював доцент В. Ігнатенко, який є співавтором підручника «Цивільне право України». Частина перша (2000), двотомного підручника «Цивільне право

України» (2004, 2012, 2014), багатьох наукових статей. Під його керівництвом захистила кандидатську дисертацію Н. Устименко.

З 1999 р. кафедрю цивільного права № 2 завідує професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАПрН України В. Яроцький – автор багатьох наукових праць². Під його керівництвом були захищені кандидатські дисертації А. Євковим, С. Ємельянчиком, А. Кострубою, Г. Колісниковою, Д. Кулик, О. Лехкар, К. Масловою-Юрченко, І. Осолінкером, Ю. Скакун, Є. Туницькою, М. Цуриковим, В. Харицьким.

З 2001 р. кафедрю цивільного права № 1 завідує професор, заслужений працівник освіти України, член-кореспондент НАПрН України В. Борисова, наукові інтереси якої пов'язані з вченням про юридичну особу, договірним правом, інтелектуальною власністю, сімейним правом. Нею опубліковано багато наукових та науково-методичних праць³, вона є редактором і співавтором багатьох підручників, коментарів і посібників. Під керівництвом В. Борисової захистили кандидатські дисертації В. Астахов, Л. Афанасьева, Т. Бегова, І. Жигалкін, Б. Карнаух, С. Кривобок, О. Литвина, В. Піддубна, М. Спаська, О. Сибіга.

Значний внесок у розвиток доктрини цивільного і сімейного права зробили такі науковці:

¹ Найвідоміші його праці: «Забезпечення виконання зобов'язань» (1975), «Науково-технічна інформація і право» (1978), «Договори на науково-дослідницькі й конструкторські роботи» (1976), «Заставне право» (1993), «Основи патентного права України (винахід, корисна модель, промисловий зразок, товарний знак)» (1994).

² Найвідоміші праці: «Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин» (2006), «Договір як універсальна правова конструкція» (у співавторстві, 2012), «Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб» (у співавторстві, 2013), «Правова доктрина України», у 5 т. Т. 3. Доктрина приватного права України (у співавторстві, 2013) та ін.

³ Найвідоміші її праці: Правовые основы предпринимательской деятельности (1998), «Приватная высшая школа в объективное времени: украинский вариант» (у співавторстві, 2000), «Правовий статус неприбуткових організацій» (у співавторстві, 2006), «Правові проблеми комунальної власності» (у співавторстві, 2007), «Корпоративне управління» (у співавторстві, 2007), «Енциклопедія цивільного права України» (у співавторстві, 2009), «Договір як універсальна правова конструкція» (у співавторстві, 2012), «Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб» (у співавторстві, 2013), «Правова доктрина України», у 5 т. Т. 3. Доктрина приватного права України (у співавторстві, 2013) та ін.

- професор З. Підпригора, напрями наукових досліджень якої пов'язані з правовим становищем міжколгоспних підприємств та об'єднань; правовими питаннями міжгосподарського кооперування і агропромислового інтегрування; застосуванням житлового та сімейного законодавства. Нею опубліковано 67 наукових праць, з них 25 — колективних, підготовлено чотири кандидати юридичних наук, а саме: В. Богдана, М. Домашенко, І. Жилінкову та Л. Кузьмичову;

- професор І. Красько — автор понад 100 наукових праць, головні напрями досліджень якого — предмет і метод господарського права, правовий статус суб'єктів господарського права, проблеми правового регулювання ринку цінних паперів. Серед його учнів — кандидати юридичних наук: Л. Баранова, І. Грабовський, С. Косінов, І. Селіванова, М. Слюсаревський, І. Товкун, Б. Ткаченко, В. Янишен;

- професор, член-кореспондент АПрН України, І. Жилінкова — фахівець у галузі сімейного права¹, вона підготувала вісім кандидатів юридичних наук: В. Антошкіна, О. Грейдін, А. Ісаєв, Я. Новохатська, В. Новікова, Т. Суярко, Ю. Ходико, Р. Таш'ян;

- професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент АПрН України І. Спасибо-Фатєєва, головні напрями досліджень якої — корпоративні відносини, проблеми права власності, договірні зобов'язання². Серед її учнів — кандидати юридичних наук: О. Печений, О. Первомайський, О. Розгон, Ю. Мица, В. Крат, О. Шовкова, О. Тичкова,

Я. П'янова, І. Бровченко, М. Ус, Т. Бобко, Л. Долгополова.

У різні роки у складі кафедри працювали: професори — В. Шелестов, В. Гайворонський, А. Запорожець, В. Попов, Є. Богданов, Р. Шишка, С. Бервено; доценти — В. Богдан, С. Волошко, В. Жуков, В. Жушман, Ю. Зіоменко, О. Загорулько, А. Сергієнко, О. Кудрявцев, М. Іванчук, С. Косінов, Л. Кузьмичова, Л. Лушпаєва, Л. Панова, О. Первомайський, В. Самойленко, Є. Сізов, А. Ситнік, В. Сунцов, І. Товкун, О. Чобіт, Д. Швецов, М. Слюсаревський, Б. Ткаченко, О. Удовиченко.

На кафедрі завжди приділялась і приділяється значна увага питанням підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру і докторантуру. З 1950 р. по 2013 р. кандидатські дисертації захистили 95 членів кафедри та пошукувачів кафедри, семи членами кафедри захищені докторські дисертації.

Зараз на кафедрах № 1 та № 2 працюють: кандидат юридичних наук, професор В. Борисова; доктори юридичних наук, професори В. Яроцький і І. Спасибо-Фатєєва; кандидати юридичних наук, доценти — Л. Баранова, А. Бірюкова, М. Домашенко, І. Жигалкін, В. Ігнатенко, А. Ісаєв, Н. Коробцова, В. Крат, В. Крижна, С. Кривобок, М. Мороз, В. Новікова, Я. Новохатська, О. Печений, С. Приступа, І. Пучковська, Т. Ромазанова, О. Соловійов, О. Сурженко, В. Чуйкова, О. Явор, В. Янишин, Н. Яркіна; кандидати юридичних наук, асистенти — Л. Долгополова, А. Євков, С. Ємельянчик, К. Іванова, Б. Карнаух,

¹ Найвідоміші її праці: «Брачний контракт» (1995), «Право собственности супругов» (1998), «Правовой режим имущества супругов» (2000), «Брачный договор» (2005), «Расторжение брака» (2007).

² Найвідоміші її праці: «Акционерные общества: корпоративные правоотношения» (1998), «Акционерні товариства: акції, власність, корпоративне управління» (збірник статей) (2002), монографія «Корпоративне управління» (у співавторстві, 2007), «Енциклопедія цивільного права України» (у співавторстві, 2009), «Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб» (у співавторстві, 2013), «Правова доктрина України», у 5 т. Т. 3. Доктрина приватного права України (у співавторстві, 2013) та ін.

О. Лехкар, К. Маслова-Юрченко, В. Піддубна, Ю. Скакун, Р. Таш'ян, М. Ус, Ю. Ходико, Є. Тупицька, І. Спасибо; асистенти — В. Балюк, О. Біляєв, А. Донець, Р. Замуравкіна, А. Іванов, С. Казанцев, К. Кацюба, І. Курафеєва, С. Сиротенко.

Члени кафедр беруть активну участь у науково-практичних семінарах та конференціях, які проводяться як в Україні, так і за її межами. Починаючи з 2002 р., вони організують і проводять міжнародні науково-практичні конференції, присвячені пам'яті професорів В. Маслова й О. Пушкіна, круглі столи, присвячені пам'яті професорів Ч. Азімова, І. Жилінкової та І. Краська з запрошенням на них не тільки фахівців у галузі цивільного права України, а також Росії, Білорусі, Татарстану, Казахстану, Молдови.

У 2011 р. кафедрою започатковане видання наукової серії: Харківська цивілістична школа. На сьогодні опубліковано три монографії: «Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций» (2011); «Харьковская цивилистическая школа: право собственности» (2012); «Харьковская цивилистическая школа: антология семейного права» (2013). У 2014 р. готуються до друку ще два випуски, присвячені вченню про юридичні особи і захисту суб'єктивних цивільних прав і інтересів.

Вчені кафедри завжди брали активну участь у розробці найважливіших нормативних актів. Так, професор С. Вільнянський брав участь у розробці ЦК УРСР 1922 р. та 1963 р., професори М. Гордон та О. Пушкін були членами робочої комісії з підготовки ЦК УРСР 1963 р., а професор О. Пушкін також і Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР (1969), Житлового кодексу УРСР (1983), ЦК України (2003). Розробниками нового ЦК України 2003 р. були В. Мусіяка і М. Сибільов.

Значний внесок зроблено членами кафедри у навчальний процес. Протягом її існування було видано багато підручників: «Хозяйственно-административное право» (С. Ландкоф, 1931); «Радянське цивільне право для юридичних шкіл» (1939); «Лекции по советскому гражданскому праву» (С. Вільнянський, 1958); «Лекции по гражданскому праву» (М. Гордон, 1960); «Радянське житлове право» (В. Маслов, 1963); «Советское гражданское право» (С. Вільнянський, 1966); «Радянське цивільне право» (М. Гордон, 1966); «Навчальний посібник з житлового права» (В. Маслов, 1973); «Советское гражданское право» (в 2 т., за ред. В. Маслова, О. Пушкіна, 1977–1978; 2-ге вид. 1983–1984. Співавтори цього підручника, які зробили найбільший внесок у його підготовку, — В. Маслов, О. Пушкін, М. Бару, Ч. Азімов, В. Попов, Ю. Зіоменко, Д. Швецов — стали лауреатами Державної премії УРСР); «Советское семейное право (за заг. ред. О. Пушкіна, 1982); «Цивільне право України» (за ред. Ч. Азімова, С. Приступи, В. Ігнатенка, 2000); «Основи римського приватного права» (за заг. ред. В. Борисової та Л. Баранової, 2008); «Сімейне право України» (за заг. ред. В. Борисової та І. Жилінкової — 1-ше вид. — 2005, 2-ге — 2009, 3-тє — 2011, 4-тє — 2012); «Цивільне право України (у 2 т., за ред. В. Борисової, І. Спасибо-Фатєєвої, В. Яроцького (2005, 2011, 2014)); «Договірне право: конспект лекцій» (за заг. ред. І. Жилінкової, В. Борисової, 2008); «Право інтелектуальної власності: конспект лекцій» (за заг. ред. В. Борисової, 2008). За підготовку і видання підручників для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти «Цивільне право України» (у 2 т.) та «Сімейне право України» у 2005 р. авторському колективу викладачів кафедр у складі:

В. Борисової, І. Жилінкової, В. Ігнатенка, В. Крижної, С. Приступи, М. Сібільова, І. Спасибо-Фатєєвої і В. Яроцького була присуджена премія імені Ярослава Мудрого 2005 р.

За навчальними дисциплінами, які викладаються членами кафедри, розроблені Навчальні електронно-інформаційні комплекси. На бази даних «НЕІК з Цивільного права (частина перша)» і «НЕІК з Цивільного права (частина друга)» як службових творів видані Свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір за № 50544 і № 50545 від 2 серпня 2013 р.

Значним є внесок вчених кафедри у підготовку коментарів до найважливіших нормативних актів. Співавторами «Науково-практичного коментаря до Цивільного кодексу Української РСР» (1971) були професори С. Вільнянський, М. Гордон, О. Пушкін, З. Підпригора. О. Пушкін і В. Жуков були співавторами «Науково-практичного коментаря до Житлового кодексу Української РСР» (1990). В. Борисова, І. Жилінкова, І. Спасибо-Фатєєва та М. Сібільов були співавторами «Науково-практичного коментаря до Цивільного кодексу України» (за ред. розробників проекту ЦК України) (2004). Професор І. Жилінкова є співавтором і редактором «Науково-практичного коментаря до Сімейного кодексу України» (2008), за участю членів кафедри виходить «Цивільний кодекс України: Науково-практичний

коментар: Пояснення, тлумачення, рекомендації» (за ред. І. Спасибо-Фатєєвої).

Кафедра проводить роботу із впровадження наукових досліджень у навчальний процес, а також із надання зауважень, пропозицій та висновків щодо проектів законів, постанов Пленумів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, з підготовки відповідей на запити Конституційного Суду України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Значна увага приділяється на кафедрі студентській науковій роботі. Науковими керівниками студентських гуртків у повоєнний період були професори С. Вільнянський та М. Гордон, роботою студентського гуртка керували професори, доктори юридичних наук О. Пушкін, З. Підпригора, І. Жилінкова. На сьогодні на кафедрі працюють декілька студентських гуртків під керівництвом професора І. Спасибо-Фатєєвої, доцентів О. Соловйова, Р. Таш'яна та В. Янишена. Щорічно в конкурсах і олімпіадах беруть участь гуртківці кафедри, які неодноразово ставали їх лауреатами. Студентський гурток відіграє значну роль в підборі кандидатур, які згодом формують склад науково-педагогічних кадрів кафедри.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905)* / под ред. : Д. И. Багалея, М. П. Чубинский. — Харьков, 1908. — 341 с.
2. *Підготовка і атестація науково-педагогічних кадрів у Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого (1805–2005 рр.)* / М. І. Панов (кер. авт. кол.) та ін. — Х., 2006. — 576 с.
3. *Київська школа цивілістики. До 175-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 1834–2009* / за ред. Р. А. Майданика. — К., 2009.
4. *Страницы Харьковской цивилистики* : в 3 ч. / под общ. ред. И. В. Венедиктовой, С. Н. Бервено. — Харьков, 2010. — Ч. 1.

REFERENCES

1. Yuridicheskiy fakultet Kharkovskogo universiteta za pervye sto let ego sushchestvovaniya (1805–1905) [Law Faculty at the Kharkiv University During the First Century of its Existence (1805–1905)], Kharkov, 1908, 341 p.
2. Pidhotovka i atestatsiia naukovopedagogichnykh kadrov u Natsionalnii yurydychnii akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho (1805–2005 rr.) [Preparation and Attestation of Scientific and Educational Personnel at the National Yaroslav Mudry Academy of Law of Ukraine (in 1805–2005)], Kharkiv, 2006, 576 p.
3. Kyivska shkola tsyvilistyky. Do 175-richchia Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 1834–2009, [The Kyiv School of Civil Law: to 175th Anniversary of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 1834–2009], Kyiv, 2009.
4. Stranitsy Kharkovskoy tsivilistiki [The Pages on Kharkiv Civilistics], Kharkov, 2010, Part 1.

Борисова В. І. Харківська школа цивільного (приватного) права

Анотація. У статті зроблено спробу висвітлити минуле і сьогодення Харківської школи цивільного (приватного) права, зародження і розвиток якої почався зі створення у 1804 р. Імператорського Харківського університету, у складі якого понад 100 років функціонував юридичний факультет (відділення моральних і політичних наук), а серед кафедр останнього – цивілістична кафедра, на якій працювали відомі цивілісти: професори І. Тимковський, О. Куніцин, С. Пахман, П. Цитович, Л. Кассо та ін.

Сьогодення харківської школи цивільного права пов'язано з тими науковими школами, які склалися і розвиваються у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Харківському університеті внутрішніх справ України, Харківському національному юридичному університеті імені В. Н. Каразіна.

Ключові слова: цивільне (приватне) право, доктрина приватного права України, харківська цивілістична школа.

Борисова В. И. Харьковская школа гражданского (частного) права

Аннотация. В статье сделана попытка осветить прошлое и настоящее Харьковской школы гражданского (частного) права, зарождение и развитие которой началось с создания в 1804 г. Императорского Харьковского университета, в составе которого более 100 лет функционировал юридический факультет (отделение моральных и политических наук), а среди кафедр последнего – цивилистическая кафедра, на которой работали известные цивилисты: профессора И. Тимковский, А. Куницын, С. Пахман, П. Цитович, Л. Кассо и др.

Настоящее харьковской школы гражданского права связано с теми научными школами, которые сложились и развиваются в Национальном юридическом университете имени Ярослава Мудрого, Харьковском университете внутренних дел Украины, Харьковском национальном юридическом университете имени В. Н. Каразина.

Ключевые слова: гражданское (частное) право, доктрина частного права Украины, харьковская цивилистическая школа.

Borysova V. Kharkiv School of Civil (Private) Law

Annotation. The paper is devoted to the survey of past and present of Kharkiv school of civil (private) law. The formation of the school begun in 1804 after the Kharkiv Empire University was established. During more than 100 years Law faculty (originally named as ethics and political division – according to the Statute of University, 1804) operated as a part of the University. Amongst other departments of Law faculty the civil law department functioned. Many prominent scholars worked at the department, especially such as professors I. Timkovskiy, O. Kunitsin, S. Pahman, P. Tsitovich, L. Kasso and others.

The contemporaneity of Kharkiv civil law school is concerned with civil law departments in Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv National University of Internal Affairs, Law Faculty at V. N. Karazin Kharkiv National University. The ideas of the school are evolved by scholars who work at those departments and form the current face of the school.

Key words: civil (private) law, doctrine of private law in Ukraine, Kharkiv school of civil law.